

לשמירה בבית דור חדש

חוברת לימוד לימי החופשה
ערוך ומנוסח ע"י ארגון 'שתי הלכות ביום'
לימים כ"ג - כ"ח מנחם אב

ידידים יקרים!

חוברת זו מכילה מקבץ לימודים
שנערך ונוסח ע"י ארגון 'שתי הלכות ביום'.
מותאם לימי בין הזמנים,
מותאם לכל המשפחה.

לימודים אלו הם 'טעימה' מתוך מגוון
של עשרות מסלולי לימוד בכל מקצועות
התורה שבכתב ושבעל פה, שארגונו
מפיץ כל ימות השנה.

תפילתנו ותקוותינו שתפיקו את מירב
התועלת מחוברת לימוד זו.

פרטים נוספים על הארגון ופעילותו - בסוף החוברת

"כִּי מֵלֶאֱכִיו יִצְוָה לָךְ לִשְׁמֹרָךְ בְּכָל דְּרָכֶיךָ"

הלימודים בחוברת לימוד זו:

לזכות:

**מרדכי בן שרה רבקה
ושושנה עליזה בת חנה שיינה**

לאריכות ימים מתוך בריאות איתנה, שמחה,
שפע פרנסה ונחת מכל הצאצאים

לזכות:

עליזה שמחה שינה מאשה בת ברכה,
ללידה קלה

לזכות:

אלון בן אורית,

לברכה והצלחה בכל מעשי ידיו,
ברוחניות ובגשמיות

לרפואת

רחל לאה בת ציפורה

תפילת הדרך

נוסח אשכנז: יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום, ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים לשמחה ולשלום, [אם דעתו לחזור באותו יום אומר: ותחזירני לשלום] ותצילנו מכף כל אויב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך, ומכל מיני פרעניות המתרגשות ובאות לעולם, ותתננו לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל ראינו, ותגמלינו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו, כי אתה שמע תפלת כל פה: ברוך אתה יהוה, שומע תפלה:

נוסח עדות המזרח: יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים לשמחה ולשלום [אם דעתו לחזור באותו יום אומר: ותחזירני לשלום] ותצילנו מכף כל אויב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך, ומכל מיני פרעניות המתרגשות ובאות לעולם, ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתננו לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל ראינו, ותגמלינו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו, כי אתה שמע תפלת כל פה: ברוך אתה יהוה, שומע תפלה:

הלכות תפילת הדרך

א. היוצא לדרך, למרחק של יותר מפרסה (4 קילומטר בערך) מחוץ לעיר, צריך לומר תפילת הדרך, ולכתחילה יאמרה מיד בפרסה הראשונה, ואם שכח יכול לאומרה כל זמן שהוא בדרך, עד שיגיע לתוך פרסה הסמוכה לעיר.

ב. לכתחילה צריך לאומרה בלשון רבים, כיון שכך תפילתו נשמעת יותר, אך את לשון 'ותתנני לחן' יש אומרים שצריך לומר בלשון יחיד. (שו"ע ומשנ"ב סי' קי)

ג. אומרים תפילת הדרך רק פעם אחת ביום, גם אם נוסע כמה פעמים, ובין נסיעה לנסיעה נמצא בתוך העיר. אבל אם מתחילה חשב לנסוע רק נסיעה אחת, ואחרי ששהה בעיר החליט לנסוע שוב, צריך להתפלל תפילת הדרך פעם נוספת. (שם)

ד. היוצא לדרך ביום, ונוסע גם כל הלילה, ולמחרת בבוקר ממשיך עדיין בנסיעתו, יברך בבוקר תפילת הדרך בלא חתימת שם ומלכות. (שו"ע ומשנ"ב סי' קי)

ה. תפילת הדרך אינה פותחת ב'ברוך', וראוי להסמיכה לברכה אחרת, כגון שיאכל דבר מה ויברך עליו ברכה אחרונה, ויסמוך לברכה אחרונה את תפילת הדרך, או שיאמר תפילת הדרך אחרי ברכת 'אשר יצר'. אמנם אם אין לו על מה לברך, אין זה מעכב. (שם)

יום ראשון

כ"ג מנחם אב

תהילים

פרק קלא (א) שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד יְיָ לֹא גָבַהּ לִבִּי וְלֹא רָמּוּ עֵינַי וְלֹא הִלַּכְתִּי
בְּגִדְלוֹת וּבִנְפִלְאוֹת מְמֹנִי. (ב) אִם לֹא שְׁוִיתִי וְדוֹמָמְתִּי נַפְשִׁי כְּגִמְלָה עָלַי אִמּוֹ
כְּגִמְלָה עָלַי נַפְשִׁי. (ג) יַחַל יִשְׂרָאֵל אֶל יְיָ מַעַתָּה וְעַד עוֹלָם.

אהבת חסד

עניני גמילות חסדים / פרק ו

העושה חסד עם חבריו באיזה ענין, אינו מקבל שכר רק על אותו מעשה עצמו, אלא מקבל שכר על כל
התולדות שיצאו מאותו מעשה חסד. ולדוגמא, אם גמל חסד עם אדם חלש בגופו, ועל ידי הכסף שנתן
לו התחזקה בריאותו, אין מחשבים את שכרו רק לפי אותם פרוטות שנתן לו, אלא כאילו החיה אותו
ממש. וכך פירשו חז"ל את הפסוק 'מלוה ה' חונן דל וגמולו ישלם לו', שכך אומר הקב"ה, אם היתה
נפשו של העני מפרכסת לצאת מחמת הרעב, ונתת לו פרנסה והחיית אותו, אני מחזיר לך נפש תמורת
נפש, אם למחר בנך או בתך באים לידי חולי או לידי מיתה, אזכור להם את המצוה שעשית עם העני,
ואני מציל אותם מן המיתה.

מצוה יומית

מתוך הספר 'קדשינו במצוותיך' - תרי"ג מצוות מבוארות, על פי ספר החינוך, מבית 'שתי הלכות ביום'

מפרשת השבוע - פרשת ראה

שלא להוסיף על מצוות התורה

מצוות לא תעשה, שלא נוסף דבר בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל פה, שנאמר (דברים יג א) 'לא תסף עליו'.

משרשי המצוה, כי האדון המצוה אותנו על התורה ברוך הוא, הוא בתכלית השלמות, וכל מעשיו וכל צויו הם שלמים וטובים, והתוספת בהם - חסרון, זה דבר ברור הוא.

מדיני המצוה, כגון המורה שבשר עוף בחלב אסור מן התורה, ובאמת אינו אסור, שלא נאסר אלא בשר בהמה וחייה (מצוות צב, קיג) [ובשר עוף בחלב אסור רק מדרבנן]. וכן מי שנוטל שני לולבים כשרים בידו בסכות, או היושב בסכה לאחר החג בכונה לקיים מצוות סוכה אף על פי שיודע שעבר זמנה. אבל הנוטל לולב בחג אפילו מאה פעמים ביום, כדי לקיים מצוה בכל פעם ופעם, וכן התוקע בשופר ביום ראש השנה כמה פעמים כדי לקיים את המצוה בכל פעם, אינו עובר.

ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן, באנשים ובנשים. והעובר על זה והוסיף במצוות באופנים שהתבארו, עבר על לאו זה, ואם היו עדים והתראה לוקה.

משנה יומית מבוארת (מסכת אבות)

הוא [-הלל הזקן] היה אומר, אין בור ירא חטא - אדם ריק מכל, שאין בו לא תורה ולא הבנה במשא ומתן, אינו יכול להיות ירא חטא, שמתוך בורותו אינו יודע אפילו להשמר מהעבירות, ולא עם הארץ חסיד - אדם שלא למד תורה, אך הוא בקי במשא ומתן ומדות טובות, אינו יכול להיות חסיד, העושה מעשיו לפנים משורת הדין, שמדה זו מצויה רק במי שעוסק בתורה, אך יכול הוא להיות ירא חטא. ולא הבישן למד, לפי שמתביש לשאול את רבו שאלות, שמא ילעגו עליו, ומתוך כך נשאר תמיד בספקותיו [ואף שמדת הבושה מדה טובה היא, בלמוד התורה אין ראוי לאדם להתביש]. ולא הקפדן מלמד, לפי שתלמידיו פוחדים לשאול אותו ספקותיהם, שמא יקפיד עליהם. ולא כל המרבה בסחורה מחכים בלמוד התורה, כיון שקובע רוב זמנו לסחורה, ולמוד התורה עראי, לא יחכם בו לעולם, ונאמר לגבי התורה 'לא מעבר לים היא', ודרשו חכמים שאין התורה מצויה במי שמרחיק לסחורה אל מעבר לים. ובמקום שאין אנשים הראויים לישב בראש ולהורות הוראה השתדל להיות איש, ולהיות ראוי להנהיג את הקהל ולהורות הוראה.

משנה ו: אף הוא [הלל הזקן] ראה גלגלת אחת של אדם הרוג שצפה על פני המים, והכיר בו שהיה רוצח, ועתה פגעו בו שודדים והרגוהו, אמר (לה), על דאטפת, אטפוך - מחמת שהרגת אדם אחר

נגזר עליך שתהרג, וסוף מטיפיך יטופון - ומכל מקום מי שהרג אתך יהרג בעצמו, כיון שלא נצטוה לעשות כן [שאינ ענש מיתה מסור אלא בידי סנהדרין, ולא ביד כל אדם], ולכן אותו אדם יענש על הריגתו.

חפץ חיים הלכות רכילות לפי סדר הכימוד העולמי

א. המרגל בחבירו עובר באיסור 'לא תלך רכיל', ועוון גדול הוא הגורם להרוג נפשות מישראל.

ב. 'רכיל' הוא המספר לחבירו מה אמר עליו פלוני או מה עשה לו פלוני, אף אם אין בדברים אלו מצד עצמם גנאי אמיתי, ואף אם הלה לא היה מכחיש זאת, משום שהצדק עמו או שהיתה לו בדברים כוונה אחרת.

ג. אסור לספר לראובן ששמעון עשה לו דבר מסוים או אמר עליו דבר מסוים, אפילו אם אינו מתכוון לגרום בכך שנאה ביניהם, ואפילו אם לדעתו נהג שמעון כדן, מכל מקום אם הוא משער שסיפור זה יגרום לשנאה ביניהם, הרי זו רכילות.

פירוט ההלכה היומית: א. המרגל בחבירו עובר בלא תעשה, שנאמר 'לא תלך רכיל בעמך', ועוון גדול הוא וגורם להרוג נפשות רבות מישראל, ולכן נאמר בסמוך 'לא תעמוד על דם רעך'. צא ולמד מה אירע מרכילותו של דואג האדומי, שנהרגה מחמתו כל נוב עיר הכהנים. ואיסור זה של 'לא תלך רכיל' הוא איסור המיוחד לעוון זה, אך מלבד זאת יש איסורים רבים שעובר הרכיל, כמו שהתבאר בפתיחה.

ב. איזהו רכיל? זה שטוען דברים מזה לזה, והולך ואומר 'כך אמר פלוני עליך', או 'כך עשה לך פלוני', או 'כך וכך שמעתי עליו שעשה לך', או 'שרוצה לעשות לך', וכדומה, אף על פי שאותו דבר אינו גנאי על אותו פלוני, ואף אם היו שואלים אותו לא היה מכחיש זאת, או משום שהצדק איתו, או משום שהיתה לו כוונה אחרת במעשה זה [ורק השומע את הרכילות מפרשה באופן אחר, או שונאו מחמת דבר זה ששמע], מכל מקום המספר דברים אלו נקרא רכיל.

ג. איסור רכילות הוא אפילו אם אינו מתכוון ברכילותו להכניס שנאה בלב השומע על אותו אדם, ואפילו אם לפי דעתו אותו אדם נהג כדן במה שדיבר או עשה, מכל מקום אסור לו לספר זאת למי שדיברו עליו או עשו לו מעשה זה. כגון, ששמעון מקפיד על ראובן שאמר עליו דבר מסוים, וראובן רוצה להוכיח שהצדק עמו, ואומר לשמעון שגם יהודה אמר עליו כן [הרי שאינו מתכוון לגנות את יהודה, אלא אדרבה לומר שגם הוא וגם יהודה נהגו כדן במה שדיברו על שמעון], מכל מקום אם הוא משער שמחמת כן תכנס שנאה בלב שמעון על יהודה, הרי זו רכילות.

פלא יועץ

דרך ארץ

דרך ארץ, רבו סעיפיו ופרטיו, ואמרו חז"ל 'דרך ארץ קדמה לתורה', ושנינו, 'כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו', וזה כלל גדול בדרך ארץ, שיעשה הטוב והישר בעיני אלקים ואדם, ויבטל רצונו מפני רצון אחרים, ותהא דעתו מערבת עם הבריות. ובכל מה שילמד האדם הלכות דרך ארץ, לא יצא ידי חובתו עד שיהא חכם ומבין מדעתו, כי אלו דברים שאין להם שעור, רק הכל לפי המקום ולפי הזמן, ולפי ענינו וטבעו צריך להתנהג עם כל אחד על פי מדותיו, ולירד לסוף דעתו ולעשות רצונו כרצונו, אם אינו נגד רצון הבורא.

ולעולם צריך לחשש שמא יכביד על חברו, ולכן מה יקרו דברי שלמה המלך עליו השלום שאמר במשלי "הקר רגלך מבית רעה פן ישבעך ושנאך", כי לפעמים אדם חושב לכבד את חברו והולך ויושב אצלו כמה שעות, ואינו יודע מה שבלב חברו, שחושב 'מתי ילך כבר', כי יש לו עסק רב והוא מתעכב בעבורו. ולפעמים יכבדו דבוריו יותר ממשא כבד, אם מצד שהם דברי נרגן כמתלהלה היורה זקים, ואם מצד שהוא מאריך בדברים עידן ועדנים, ואם מצד שהוא חוקר ודורש במפלא ממנו, וכהנה רבות. לכן, כל אדם חכם יעשה בדעת, ויהיו דבריו ערבים לשומעים, ומועטים, שלא יקוצו בהם. ואפילו הדרשנים צריכים להזהר שלא להאריך, רק טוב מעט, השומע ישמע. ואומרים דרך צחות את הפסוק "ויאמר לקוצרים - ה' עמכם" המבקש מחברו איזה חסד, צריך להזהר מאד שלא להכביד עליו, וכמו כן שלא להרבות עליו חברים שיבקשו זאת ממנו עד שיעשה בקשתו, ואם המבקש הוא אדם חשוב שמתבישים ממנו מלהשיב פניו ריקם - צריך להזהר מאד שלא לבקש שום דבר משום אדם עבור עצמו, כי מלבד שאותו אדם יקוץ בו, יש בזה גם סרך גזל.

מצוה תמידית

ניתן לקיימה בכל רגע ביממה, אפילו במחשבה בלבד:

מצוות עשה לאהוב את ה' יתברך. ישים האדם כל מגמתו ומחשבתו אחר אהבת ה', ויתבונן כי כל מה שיש לאדם בעולם - עושר, ילדים וכבוד - הכל הוא כאין וכאפס נגד אהבת ה', וייגע תמיד בבקשת חכמת התורה, כדי שישגי ידיעה בה'. והקובע מחשבתו בהבלי העולם שלא לשם שמים, רק להתענג ולהשיג כבוד, ביטל מצוה זו.

"שש מצוות חיובן תמיד, לא יפסקו מעל האדם אפילו רגע אחד כל ימיו, וכל זמן וכל רגע שיחשוב בהן קיים מצוות עשה, ואין קץ למתן שכר המצות" (ספר החינוך)

יום שני

כ"ד מנחם אב

תהילים

פרק קלב (א) שִׁיר הַמַּעֲלוֹת זְכוֹר יי לְדָוִד אֶת כָּל עֲנוֹתָיו. (ב) אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַיי נָדָר לֹאֲבִיר יַעֲקֹב. (ג) אִם אָבֹא בָאֵהָל בֵּיתִי אִם אֶעֱלֶה עַל עֶרְשׁ יִצְוְעִי. (ד) אִם אֶתֵּן שְׁנַת לַעֲיִנִי לַעֲפָעִפִי תִּנּוּמָה. (ה) עַד אֲמַצָּא מָקוֹם לַיי מִשְׁכָּנוֹת לֹאֲבִיר יַעֲקֹב. (ו) הִנֵּה שְׁמַעְנוּהָ בְּאֶפְרַתָּה מִצָּאנֹה בְּשִׂדֵי יַעֲר. (ז) נְבוֹאָה לְמִשְׁכָּנוֹתָיו נִשְׁתַּחֲוֶה לַהֲדָם רִגְלָיו. (ח) קוּמָה יי לְמִנּוּחֶתָּה אֶתָּה וְאַרְוֹן עֲזָךְ. (ט) כְּהִנִּיחַ יִלְבָּשׁוּ צֶדֶק וְחִסְדֶּיךָ יִרְנְנוּ. (י) בַּעֲבוּר דָּוִד עֲבָדְךָ אֶל תֵּשֶׁב פָּנֵי מְשִׁיחֶךָ. (יא) נִשְׁבַּע יי לְדָוִד אֶמֶת לֹא יָשׁוּב מִמֶּנָּה מִפְּרִי בִטְנְךָ אִשִּׁית לְכֶסֶף לָךְ. (יב) אִם יִשְׁמְרוּ בְנֶיךָ בְּרִיתִי וְעֲדַתִּי זֹו אֶלְמָדָם גַּם בְּנֵיהֶם עָדִי עַד יֵשְׁבוּ לְכֶסֶף לָךְ. (יג) כִּי בָחַר יי בְּצִיּוֹן אֹנֶה לְמוֹשָׁב לוֹ. (יד) זֹאת מִנּוּחֶתִי עָדִי עַד פֹּה אֵשֶׁב כִּי אוֹתִיָּה. (טו) צִידָה בָּרֶךְ אֲבִירָה אֲשַׁבֵּעַ לְחֶם. (טז) וְכִהְנִיחַ אֶלְבִּישׁ יִשַׁע וְחִסְדֶּיךָ רִנָּן יִרְנְנוּ. (יז) שֵׁם אֲצַמִּיחַ קֶרֶן לְדָוִד עֲרֻכְתִּי נֹר לְמִשְׁיחִי. (יח) אוֹיְבָיו אֶלְבִּישׁ בְּשֶׁת וְעָלְיוּ יִצִּיץ נִזְרוֹ.

אהבת חסד

עניני גמילות חסדים / פרק ו

באופן נוסף נדרש הפסוק 'מלוה ה' חונן דל וגמולו ישרם לו', שאם האדם גומל חסדים עם אחרים, זוכה כנגד זה שאם יצטרך לגמילות חסדים מהבריות, ימשך עליו רוח חן ויגמלו עמו חסדים, ומי שאינו גומל

חסדים, אף עימו לא יגמלו חסדים.

ואופן נוסף שהאדם מקבל שכר גדול יותר ממה שעשה בפועל, כגון שאדם התחיל להתמוטט כלכלית, ובא אדם וסייע לו ותמך בו, ובזכות זה הצליח אותו אדם להשתקם ולהחיות את עצמו ואת בני ביתו ואת פועליו, מחשבים לאותו אדם שגמל עמו חסד כאילו הוא עצמו החיה אותו ואת בני ביתו ואת פועליו, כיון שכל הטובה הזו נגרמה על ידו. וכאשר יתבונן בזה האדם, יתחזק בכל כוחו להיטיב לזולתו בכל מה שיוכל.

מצוה יומית

שלא לגרע ממצוות התורה

מצוות לא תעשה, שלא לגרע דבר ממה שחיבתנו תורתנו השלמה, שנאמר (דברים יג א) 'ולא תגרע ממנו'.

משרשי המצוה, כי האדון המצוה אותנו על התורה ברוך הוא, הוא בתכלית השלמות, וכל מעשיו וכל צויו הם שלמים וטובים, ואפילו התוספת בהם היא חסרון, כמבאר לעיל (מצוה תנד), וכל שכן שהגרעון בהם הוא חסרון, זה דבר ברור הוא.

מדיני המצוה, כגון מי שיש בידו דם קרוב שצוה התורה לתן ממנו ארבע נתינות על המזבח, ונתן רק נתינה אחת.

ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן, באנשים ובנשים. והעובר על זה וגרע ממצוות התורה, עבר על לאו זה, ואם היו עדים והתראה [והיה הדבר על ידי עשית מעשה], לוקה.

משנה יומית מבוארת (מסכת אבות)

משנה ז: הוא [-הלל הזקן] היה אומר, מרבה בשר, מרבה רמה - האוכל מאכלים רבים ובשרו מתרבה, הרי הוא מרבה תולעים בבשרו לאחר מיתתו [ואף לאחר שמת יש לאדם צער גדול מכך]. מרבה נכסים, מרבה דאגה, שחושש תמיד שמא יגזלוהו, או שמא יבואו שודדים ויהרגוהו. מרבה נשים, מרבה כשפים. מרבה שפחות, מרבה זמה, כפי שמצוי אצל השפחות. מרבה עבדים, מרבה גזל. הרי שמכל תאוות ותענוגי העולם הזה, מתרבה החטא והצער. אבל מרבה תורה, מרבה חיים, שנאמר 'כי היא חייך וארך ימך', מרבה ישיבה - הלומד תורה עם תלמידים רבים, הרי הם מחדדים אותו, ומתוך כך מרבה חכמה - שנותן טעם לדבריו, וסברותיו מתקבלות על לב שומעיהם. מרבה לטול עצה, מרבה תבונה - שמתוך העצות הרבות ששומע הרי הוא מבין דבר מתוך דבר. מרבה צדקה,

10

לצורך מצוה, אינו מרגיש בדבר, ואינו נותן לבו לכוך שאם יוסיף - מוסיפים לו מן השמים, ואם פוחת - פוחתים לו, ואין זה כי אם רע לב, כי יצר הממון הוא עז וקשה כפרזל, ולא לחנם אמרו חז"ל ש'אדם נכר בכיסו'. אך האיש אשר עינו רחבה, ירוץ לכל מצוה באהבה, וישב עם כל אדם באהבה, וירבה כבוד ביתו, והיתה כבוד מנוחתו, אשריו בעולם הזה וטוב לו לעולם הבא.

מדת הותרנות בבית נצרכת מאד, והיא טובה כיהלום לענין השלום, וכאבן טובה לענין האהבה. כי הותרנות עושה שלום בין אדם לחברו ובין איש לאשתו. צא ולמד ממה שאמרו חז"ל שאסור לאדם לצמצם מאד בהוצאות אנשי ביתו שלא מדעתם ורצונם, אף אם עושה כן בשביל להרבות בצדקות ומעשים טובים, כי אין זה לרצון לפני ה', כי חיי בני ביתו של האדם קודמים. ובלבד שלא יוסיף ולא ירבה להוציא יותר מדי במאכלות ומשתאות ומלבושי רקמה, כי הוא עובר על כל תשחית, ובמקום להשליך לאבוד ללא צורך, או לדבר עברה, מוטב שיוציאם לדבר מצוה.

התורה חסה על ממונם של ישראל, עד שאמרו חז"ל שהרוצה לבזבז לצדקה, לא יבזבז יותר מחמש [-חמישית ממונו], שמה יהיה עני, על אחת כמה וכמה שלא יוציא הרבה הוצאות לדברי הרשות או לשפוף ולהשליך לאבוד כדרך עשירי עם, ולו חכמו ישכילו להבין שבמה שמשליכים לאבוד היו יכולים לשמח לב שפלים אמללים ולהחיות רוח נדכאים, ואף אם מרבים לתן צדקה - עדין לא התעשרו העניים, ועדין בתייהם ריקים וחסרים כל טוב, ואם היו העשירים נותנים להם את המותר שלהם, ומה שנראה בעיניהם מכער, אצל העני הוא משבח ומפאר. ומי שיש לו מח והוא בר דעת, ישית עצות בנפשו וימלך בקונו, איך ובמה ומתי וכמה ראוי להוציא, ובמה ראוי לצמצם, וינהג כשורה בדרך ישרה לפי ענינו, באפן שתהיה דרכו תפארת לעושיה, ותפארת לו מן האדם.

מצוה תמידית

ניתן לקיימה בכל רגע ביממה, אפילו במחשבה בלבד:

מצוות עשה: לייחד את ה' ולהאמין שהוא האלוקים היחיד ללא שום שיתוף. שנאמר 'שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד', ופירושו, שמע ישראל ודע, כי ה' שהוה את הכל ברצונו, והוא אלקינו המשגיח בכל העולמות, הוא ה' אחד, בלי שום שיתוף.

"שש מצוות חיובן תמידי, לא יפסקו מעל האדם אפילו רגע אחד כל ימיו, וכל זמן וכל רגע שיחשוב בהן קיים מצוות עשה, ואין קץ למתן שכר המצות" (ספר החינוך)

יום שלישי

כ"ה מנחם אב

תהילים

פרק קלג (א) שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד הִנֵּה מָה טוֹב וּמָה נָעִים שָׁבַת אֲחִים גַּם יָחַד.
(ב) פֶּשֶׁמֶן הַטּוֹב עַל הָרֹאשׁ יֵרֵד עַל הַזֶּקֶן זֶקֶן אַהֲרֹן שִׁירָד עַל פִּי מְדוּתָיו. (ג)
כָּטַל חֶרְמוֹן שִׁירָד עַל הָרָרִי צִיּוֹן כִּי שֵׁם צִוָּה יְיָ אֶת הַבְּרָכָה חַיִּים עַד הָעוֹלָם.

אהבת חסד

עניני גמילות חסדים / פרק ו

יתבונן האדם, כיצד יוכל לישא פניו אל הקדוש ברוך הוא ולבקש ממנו 'שים שלום טובה וברכה חן וחסד ורחמים', אם בעצמו אינו רוצה לרחם על חבריו ולגמול עמו חסדים. ובאמת, כל הבקשות שהאדם מבקש מה', קשה מאד שיתקבלו - אם אינו נוהג בעצמו בדרכי החסד והרחמים, ובפרט בענין הפרנסה, שאדם מבקש תמיד מה' יתברך, ידוע שדבר זה תלוי רק בחסדו, כמו שאנו אומרים בתפילה 'מכלכל חיים בחסד'. וכשירגיל האדם את עצמו במידה טובה זו, בודאי תתקבל תפילתו לפני ה' יתברך, ויעשה בקשתו. וכמו שאמרו חז"ל 'מי שהוא גומל חסדים, יהא מבושר שנשמעת תפילתו'.

מצוה יומית

מצות בדיקת סימני העוף

מצות עשה לבדוק את סימני העוף, שנאמר (דברים יד יא) 'כל צפור טהרה תאכלו'.

משרשי מצות איסור המאכלות, מה שהתבאר לעיל (מצוה עג), לפי שהגוף כלי לנפש, ועל ידי הגוף תוכל הנפש לפעל את פעלותיה, וללא הגוף - לא תשלם מלאכתה לעולם, ונמצא שהטעם שנתנה הנפש בגוף הוא לטובתה, ולא לרעתה, כי האל לא ירע אלא ייטיב לכל, הרי שהגוף ביד הנפש כמו הצבת ביד הנפח, ובאמת, כי בהיות הצבת חזקה ומכוונת לאחז בה את הכלים - יעשה האמן טובים, ואם לא תהיה הצבת טובה, לא יעשו הכלים מדיקים ונאים, וכך גם כשיהיה בגוף הפסד כל שהוא, תתבטל פעלת השכל כפי אותו הפסד, ועל כן הרחיקתנו תורתנו השלמה מכל דבר הגורם הפסד בגוף. ועל דרך זו נאמר לפי הפשט, שבא לנו האסור בתורה בכל המאכלות האסורות, שטעם אסורם הוא כיון שיש בהם נזק לגוף, ואם יש מהם שאין נודע לנו ולא לחכמי הרפואה הנזק שבהם, אל תתמה עליהם, כי הרופא הנאמן שהזהירנו בהם, והוא ה', חכם יותר ממך ומהם, וכמה נספל ונבהל מי שחשב שאין לדברים נזק או תועלת אלא במה שהשיגה דעתו. ויש לה דעת כי לתועלתנו לא נתגלה סבתם ונזקם, פן יקומו אנשים המחזיקים עצמם כחכמים גדולים, ויתחכמו לומר שנוזק פלוני שאמרה התורה שיש בדבר פלוני - איננו כי אם במקום פלוני, שטבעו כן, או באיש פלוני שטבעו כך וכך, ופן יתפתה לדבריהם אחד מן הפתאים, על כן לא נתגלה טעמם. וענין הצווי לבדוק את סימני העופות הוא כפי טעם אסורם, שכל מה שבא לנו איסור עליו - ראוי ומחוייב עלינו לבדוקו יפה.

מדיני המצוה, מה שהתבאר לעיל (מצוה קנז) שסימני העוף לא התפרשו בתורה, לפי שהתורה פרשה לנו את שמות כל העופות הטמאים שבעולם, ולכן לא הצרכה לכתב לנו את סימניהם, כי כל עוף הנמצא בעולם חוץ מהם, הרי הוא כשר, וכל אדם המפיר היטב את כל עשרים וארבעה מיני העופות הטמאים המנויים בתורה, יכול לאכול מכל עוף אחר שימצא. ומכל מקום, מפני שאין כל אדם בקי בכל אותם מינים טמאים, הודיענו חכמים (חולין נט. סב.) סימנים בהם, כדי שיכיר אותם כל אדם, ויוכל לאכול מן העופות אף על פי שאינו מכיר אפילו אחד מכל המינים הטמאים המפרשים בכתוב. ואלו סימני הטהרה שבעופות: א. עוף שאינו דורס. ואילו כל עוף הדורס, בידוע שהוא ממיני הטמאים שבתורה. ו'דורס' הינו שנועץ הצפרנים בעוף אחר ומטיל בו ארס, כמנהג הנץ ושאר העופות שמשתמשים בהם לציד. ב. יש לו אצבע יתירה, והיא האצבע הגדולה שיוצאת יותר משאר האצבעות. ג. יש לו זפק, הוא מקום רחב בסוף הושט שמקבץ שם העוף את המאכל בתחלת האכילה. ד. יש לו קרקבן שנקלף ביד, 'קורקבן' הוא המקום שהעוף טוחן בו את המאכל, ויש לו עור דק בתוך הבשר בחלקו הפנימי, ואם אותו העור נקלף ביד, ללא סכין או כלי אחר, הרי זה סימן טהרה. וכל עוף שיש בו ארבעה סימנים אלו, אין האדם צריך לשאול עליו, שאין בזה פקפוק. ואם נמצא במקום ישוב עוף שחסרים בו כל שלשת סימני הטהרה [והינו שאין לו אצבע יתירה, אין לו זפק ואין קרקבנו נקלף ביד], ויש בו רק סימן טהרה אחד, שאינו דורס, הרי זה מתר באכילה. והטעם לכה, כי אמרו חז"ל שמבין העופות הטמאים יש רק שני עופות כאלו, שאינם דורסים, ואין בהם אפילו סימן טהרה אחד נוסף, והם הפרס והעזניה, ואמרו חז"ל (חולין סב.)

ששני מיני עופות אלו אינם מצויים בישוב, ואין צריך לחשוש שמא העוף הנמצא בישוב הוא אחד מהם, אלא ודאי זהו עוף טהור, ומתר לאוכלו. ואם נמצאו בגופו שלשה סימני טהרה, והם אצבע יתרה, זפק, וקורקבן הנקלף ביד, אף אם לא התברר שאינו דורס, הרי הוא כשר, כי אין בעולם מין עוף שיש לו שלשה סימני טהרה אלו, והוא דורס. אבל אם נמצא עוף שאינו דורס, ובנוסף לכך יש לו שנים מתוך שלשת סימני הטהרה הנוספים, בזה יש מקום גדול לספק, כיון שזהו טבעם של רוב העופות הטמאים, וצריך כל אדם לשאול על עוף כזה, אם אינו מכיר את כל העופות הטמאים המנויים בתורה. וציד ישראל, אף שאינו בקי בהם, נאמן לומר שקבל מרבו הציד שמינים אלו מותרים, אם אכן הוחזק רבו הציד כבקי במינים אלו (חולין סג:). וכללים אלו כתבנו לפי סברת קצת המפרשים, כי הרבה פרושים נתפרשו בענינים אלו של עופות. וכל העופות המספקים אמרו חז"ל (שם סג:) שהם נאכלים במסרת, כלומר, שאם קבלו בני המקום ונהגו בפשיטות לאכלו בחזקת טהור, אין לפקפק עליו כלל, ואין צריך לבדוקו.

ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן, באנשים ובנשים. והעובר על מצוה זו ולא בדק אם זהו עוף טהור, ואכל ממנו, אף על פי שמצא אחר כן שהיה זה עוף טהור, ונמצא שהתר אכל, בטל מצות עשה זו של בדיקת הסימנים.

משנה יומית מבוארת (מסכת אבות)

משנה ח: רבן יוחנן בן זכאי קבל את התורה מהלל ומשמאי, הוא היה אומר, אם למדת תורה הרבה, אל תחזיק טובה לעצמך, להתפאר ולומר 'הרבה תורה למדתי', כי לכה נוצרת, שהרי לא נברא האדם אלא כדי לעסוק בתורה. חמשה תלמידים [גדולים ביותר, וממשיכי שלשלת קבלת התורה] היו לו לרבן יוחנן בן זכאי, ואלו הן, רבי אליעזר בן הרקנוס, ורבי יהושע בן חנניה, ורבי יוסי הכהן, ורבי שמעון בן נתנאל, ורבי אלעזר בן ערר. הוא [רבן יוחנן בן זכאי] היה מונה שבחן של תלמידים אלו, רבי אליעזר בן הרקנוס, הרי הוא כמו בור סוד - בור מלא מים שקירותיו מסוידיים, שמתוך כך אינו מאבד טפה, ואף הוא לא היה שוכח אפילו דבר קטן מתלמודו. רבי יהושע בן חנניה, אשרי יולדתו לפי שאמו גרמה לו שיחכים, שקדם לידתו היתה הולכת בכל יום לעשרים וארבעה בתי מדרשות שבגיירה, ומבקשת מהחכמים שיבקשו על בנה שיהא חכם, ואחרי שנולד הניחה עריסתו בבית המדרש, כדי שישמעו אוניו רק דברי תורה. רבי יוסי הכהן, חסיד - נוהג לפנים משורת הדין. רבי שמעון בן נתנאל, ירא חטא - מחמיר על עצמו ונוהג איסור אפילו בדברים מותרים, מגדל יראתו שמא יבא לידי חטא. ורבי אלעזר בן ערר, מעין המתגבר - ליבו רחב, ומוסיף מדעתו פלפול וסברות. הוא - רבן יוחנן בן זכאי היה אומר, אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים, ואליעזר בן הרקנוס בכף שניה, מכריע את כלם, לפי שבענין הבקיאיות והזכרון היה רבי אליעזר בן הרקנוס גדול מכולם. אבא שאול אומר משמו של רבן יוחנן בן זכאי דבר נוסף, אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים, ורבי אליעזר בן הרקנוס אף עמהם, ורבי אלעזר בן ערר בכף שניה, הרי הוא מכריע את כלם, כיון שלענין החרפות והפלפול היה רבי אלעזר בן ערר גדול מכולם, ואף מרבי אליעזר בן הרקנוס.

חפץ חיים הלכות רכילות לפי סדר הלימוד העולמי

ו. אסור לספר רכילות, אפילו אם מחמת כן יפטרו אותו מעבודתו ולא יהיה לו מהיכן לפרנס את בני ביתו, וכמו בכל איסורי לא תעשה שאסור לאדם לעבור עליהם אפילו אם יפסיד את כל ממונו.

ז. ובודאי שאם רק יחרפוהו מחמת כן, שאסור לו לספר.

פירוש ההלכה היומית: ו. איסור רכילות הוא אפילו באופן שאותו אדם שדיברו עליו מפציר בו שיספר לו מה אמרו עליו, ואם לא יאמר לו ייגרם לו הפסד גדול, כגון שהוא עובד תחת אותו אדם, ואם יתעקש שלא לספר לו יחשוד בו שגם הוא מתנגד לו כמו אותו שדיבר עליו, ויסלק אותו מעבודתו, ולא יהיה לו מהיכן לפרנס את בני ביתו, מכל מקום אסור לו לספר. וכמו בכל איסורי לא תעשה, שחייב אדם להפסיד אפילו את כל ממונו כדי שלא לעבור על איסורים אלו. וההיתר לספר הוא רק באופן שעל ידי זה תהיה תועלת לסלק נזקים ולהשבית את המחלוקת, אבל אין למהר לסמוך על היתר זה, כיון שיש בו תנאים רבים, וכמו שיבואר להלן (כלל ט') באריכות.

ז. ובודאי שאם מחמת שאינו מספר לא יהיה לו היזק ממון כלל, אלא רק יחרפו ויגדפו אותו, שאז בודאי אסור לו לספר, ואין לו לחשוש למה שיחרפוהו מחמת כן, וידע בעצמו כי מחמת כן יהיה נחשב לעתיד לבוא מאוהבי ה' יתברך, ופניו יאירו כאור השמש, כמו שאמרו חכמים (יומא כג.) הנעלבים ואינם עולבים, שומעים חרפתם ואינם משיבים, עליהם הכתוב אומר (שופטים ה, לא) 'וְאַהֲבֵיוּ כְּצֹאת הַשֶּׁמֶשׁ בְּגִבְרָתוֹ', וכל שכן באדם זה שסובל בזיון עבור מצוות ה'.

פלא יועץ

זמירות

כמה מהלכות אמירת הזמירות [-פסוקי דזמרה] בכל יום, וסודם רם, וראשם מגיע השמימה, לזמר עריצים ולהכרית כל הקלפות החיצונים. ומי שמאחר לבוא לבית הכנסת באפן שהוא צריך לדלג חלק מפסוקי דזמרה - מאבד טובה הרבה. וכל שכן אותם אשר בשאט נפש לומדים שאר למונים, תהלים ומעמדות וכדומה, או יושבים בעזרת בית הכנסת להרבבות שיחה, ומדלגים בזמירות, אוי להם מעלבונן של זמירות, והרי הם כמחליף מרגליות על פרוטות או חרסי האדמה, כן הדבר הזה, כי אפילו ללמוד לא טוב במקום אמירת הזמירות, ודבר בעתו מה טוב. וכל אדם יחשב בעצמו, אילו היה עומד לפני מלך בשר ודם, עומד ומשמש ומספר בשבחו, וכי היה מפסיק באמצע לכבוד איזה אדם, בודאי שלא, כי גדול כבוד המלך ואין ראוי להפסיק באמצע שבחו משום כבוד שום אדם. ואם לכבוד מלך בשר ודם כך, לכבוד הקדוש ברוך הוא על אחת כמה וכמה. וכל שכן שמתחלת הזמירות עד סוף התפלה הכל הוא קשר אמיץ, בונה עליותיו בשמים, ואין ראוי להפסיק ביניהם.

מצוה תמידית

ניתן לקיימה בכל רגע ביממה, אפילו במחשבה בלבד:

מצוות עשה להאמין שיש אלו-ה אחד בעולם, שהמציא הכל, ומרצונו נעשה הכל. והוא היה ויהיה לעדי עד, הוא הוציאנו ממצרים ונתן לנו את התורה, שנאמר 'אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים', ופירשו, תדעו ותאמינו שיש לעולם אלו-ה המשגיח, שהרי הוצאתיך מארץ מצרים.

"שש מצוות חיובן תמידי, לא יפסקו מעל האדם אפילו רגע אחד כל ימיו, וכל זמן וכל רגע שיחשוב בהן קיים מצוות עשה, ואין קץ למתן שכר המצות" (ספר החינוך)

יום רביעי

כ"ו מנחם אב

תהילים

פרק קלד (א) שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הִנֵּה בָּרְכוּ אֶת יְיָ כָּל עַבְדֵי יְיָ הָעֹמְדִים בְּבֵית יְיָ
בְּלִילוֹת. (ב) שָׂאוּ יְדֵכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת יְיָ. (ג) יְבָרְכֶךָ יְיָ מִצִּיּוֹן עֲשֵׂה שְׁמִים
וְאָרֶץ.

אהבת חסד

עניני גמילות חסדים / פרק ו

המעלות של גמילות חסדים הם אפילו כשגומל חסד לסתם אדם מישראל, אבל אם גומל חסדים עם תלמיד חכם, כגון שמלווה לו ממון ועל ידי זה יכול הוא להתפרנס ולעסוק בתורה ה', זכותו גדולה מאד, וזוכה עבור זה לעתיד לבוא לשבת עם החכמים בישיבה של מעלה. ואמרו חז"ל על הפסוק 'ואתם הדבקים בה' אלוֹקֵיכם חיים כולכם היום', וכי אפשר להדבק בה', והלא נאמר 'כי ה' אלוֹקֵיךְ אֵשׁ אוֹכֶלֶה הוּא', אלא כל המשיא ביתו לתלמיד חכם, ומתעסק בסחורתם של תלמידי חכמים שירווחו ממון ויהיו פנויים לעסוק בתורה, והמהנה תלמידי חכמים מנכסיו, מעלה עליו הכתוב כאילו נדבק בשכינה.

מצוה יומית

שלא למנע מלהחיות העני ומליתן לו מה שהוא צריך

מצות לא תעשה, שלא נמנע חסד וצדקה מכל אחינו בני ישראל, וכל שכן מן הקרובים לנו, כשאנו יודעים את חולשת ענינם, ויש לנו יכולת לעזורם, שנאמר (דברים טו ז) 'לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ידך מאחיד האביון', כלומר, אל תשלט על עצמך את מדת הקמצנות והנבלה, אלא הכן את לבבך תמיד במדת הנדיבות והחמלה. ואל תחשב שמחמת כן יהיה לך חסרון בממונה, אלא אדרבה, כי בגלל הדבר ההוא יברכה ה', ויפה לך ברכתו רגע קטן, מכמה אוצרות של זהב וכסף.

משרשי המצוה, מה שהתבאר לעיל (מצוה סו), שרצה האל שיהיו ברואי מלמדים ומרגלים במדת החסד והרחמים, כי היא מדה משבחת, ומתוך כך שיכשירו את גופם במדות הטובות יהיו ראויים בעצמם לקבלת הטובה, כי הטובה והברכה יחולו לעולם רק על הטוב, לא על הפכו. וכאשר ייטיב ה' יתברך לטובים - ישלם חפצו, שחפץ להיטיב לעולם. ואם לא היה טעם זה, הרי הקדוש ברוך הוא יכול להספיק לעני די מחסורו ללא מעשינו, אלא שהיה מחסדו ברוך הוא שנעשינו שלוחים לו, לזכותנו, וכמו שהתבאר טעם זה בגמרא (ב"ב י.). ועוד טעם אחר בדבר, שרצה האל ברוך הוא לפרנס את העני על ידי בני אדם מגדל חטאו של העני, כדי שיוכח במכאוב בשני ענינים, בכך שיתביש שהוא זקוק לקבל ממון מבן אדם כמותו, ובצמצום מזונו.

ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן, באנשים ובנשים. והעובר על זה, ולא נתן צדקה בעת שבקשו ממנו, או בשעה שראה שיש צורך בדבר, ויש יכולת בידו לעשותה, בטל מצוה זו.

משנה יומית מבוארת (מסכת אבות)

משנה ט: אמר להם רבן יוחנן בן זכאי לחמשת תלמידיו, צאו וראו איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם. רבי אליעזר אומר, עין טובה - אדם המסתפק במה שיש לו, ואינו מבקש דברים מיתרים, ואינו מקנא באחרים שיש להם יותר ממנו. רבי יהושע אומר, חבר טוב, שמוכיח אותו כשרואה בו דבר שאינו הגון. רבי יוסי אומר, שכן טוב, שמצוי אצלו תמיד, ביום ובלילה, ויכול להוכיחו על כל הנהגה שאינה הגונה. רבי שמעון אומר, הרואה את הנולד - המחשב את העתיד להיות, ומתוך כך מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה, ושכר עברה כנגד הפסדה. רבי אלעזר בן ערך אומר, לב טוב, כלומר, מעלת תקון המדות, כי בזמן שלב האדם טוב, כל מדותיו ישרות ודעותיו נכונות, ונמצא שמח בחלקו ומתחבר עם הטובים, וחפץ רק בדברים שיש בהם תועלת. אמר להם רבן יוחנן בן זכאי, רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריהם, שבכלל דבריו דבריהם - שדבריו כוללים אף את דבריהם, שאם יהיה לאדם לב טוב, יגיע על ידי זה לכל המעלות. אמר להם רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו, צאו וראו איזוהי דרך רעה שיתרחק ממנה האדם. רבי אליעזר אומר, עין רעה - שאינו מסתפק במה שיש לו, אלא מתאנה שיהיה לו יותר, ומקנא באחרים שיש להם יותר ממנו. רבי

הושע אומר, חבר רע, שמפתהו ומוליכו לדרך רעה. רבי יוסי אומר, שכן רע, שמכעיסו תמיד, ומשחית את מדותיו. רבי שמעון אומר, הלזה ואינו משלם, שדבר זה מוכיח שאינו רואה את הנולד, שעל ידי שלא ישלם לא ימצא מי שילזה לו, וגם גורם לך שלא ירצו בני אדם להלוות לאחרים, מחשש שגם הם לא ישלמו, וגורם להם בכך נזק. אחד הלזה מן האדם, כלזה מן המקום ברוך הוא - הלזה מן האדם ואינו משלם לו, כאילו לזה מהקדוש ברוך הוא, שנאמר 'לזה רשע ולא ישלם, וצדיק חונן ונותן', כלומר, כשהלזה רשע ואינו משלם, הקדוש ברוך הוא משלם למלזה את הפסדו, והרי זה כאילו נשאר האדם חייב לקדוש ברוך הוא. רבי אלעזר אומר, לב רע, כי הלב הוא שרש הכל, וכשהוא רע - ימשכו אחריו כל הרעות. אמר להם רבן יוחנן בן זכאי, רואה אני את דברי אלעזר בן עקיבא יותר מדבריהם, שבכלל דבריו דבריהם, כי הלב גורר אחריו את כל הנהגת האדם.

חפץ חיים הלכות רכילות לפי סדר הכימוד העולמי

ח. אם חבריו שואלו מה דיבר עליו פלוני, ישתמט ממנו בלי לשקר ובלי לרכל. ואם אינו יכול, מוטב שישקר ולא ירכל, אך לא ישבע לשקר.

ט. איסור רכילות הוא אף כשאינו אומר את שמו של המדבר, אם חבריו יבין מאילו מי היה המדבר. וכן אם חבריו יודע מה דיברו עליו ואינו יודע מי דיבר, אסור לומר או לרמוז לו מי היה המדבר.

פירוש ההלכה היומית: ח. אם אדם שואל את חבריו מה אמר עליו פלוני, ודבר זה הוא רכילות, אם הוא יכול להשתמט ממנו בלי לשקר ובלי לומר את האמת, מוטב שיעשה כן. ואם אינו יכול, כיון שחבריו יבין שהוא משתמט ממנו, מותר לו לומר שקר גמור מפני השלום, ולא לומר רכילות. אמנם אסור להשבע לשקר ח"ו עבור זה.

ט. איסור רכילות הוא אפילו כשאינו אומר לחבריו בפירוש את שמו של אותו אדם שדיבר עליו, אלא מתוך דבריו נודע לחבריו אחר כך שמו של אותו אדם. וכן באופן שחבריו כבר ידע שדיברו עליו ואינו יודע מי המדבר, והוא בא ורמז לו מי היה המדבר, הרי זה איסור רכילות ממש.

פלא יועץ

אמת

דבור האמת מציל את האדם ממיתתו, כמו שמספר בגמרא על מקום אחד שהיו מקפידים לומר רק אמת, ולא היה אדם שמת שם קודם זמנו. ואמרו חז"ל שהמשקר נחשב כעובד עבודה זרה, וה' אלקים אמת, חותמו אמת, ותורתו אמת, ו"שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ולא ימצא בפיהם לשון תרמית".

אך יש בני אדם שלמדו את לשונם לדבר שקר, עד שנעשה להם הדבר כהתר גמור, והם משקרים בספורים של הבל בלי שום תועלת. ואותם משקרים כדי להשיג רוחים, מכנים בפי אותם אנשים כ'חרוצים' ו'חרפים', ואומרים שמי שאינו משקר במסחרו - לא יוכל להרויח. ודבר זה אינו נכון כלל, וכמו שאמרו במדרש בדרך משל, שכאשר נכנס נח לתבה רצה גם ה'שקר' להכנס, אמר לו נח שאין נכנסים לתבה אלא בני זוג. חפש השקר בת זוג ומצא את ה'פחתא', ההפסד, והבטיח לה שכל מה שהוא ירויח - יתן לה, ומאז, כל מה שמרויחים בשקר, נוטלת אותו ה'פחתא', ונפסד. ואף אם היצר הרע מראה לאדם שהוא מרויח הרבה על ידי שקרים, אין ספק שבסוף יפסיד אותו, או שיהיה זה עשר השמור לבעלי לרעתו, בעולם הזה ובעולם הבא.

רעת השקר היא רעה בעיני אלקים ואדם, כי מי שהוא שקרן הרי הוא נבזה ונמאס, וגנאי הדבר לעין כל. והמדברים שקר במשא ומתן שעושים עם גויים, גורמים חלול ה', וידוע חמור אסור חלול ה'. ועוד כמה אסורים נגזרים מן השקר לפי הענין, כאשר יראה הרוואה. וכך ענשו של בדאי, שאפילו כשהוא אומר אמת אין שומעין לו. וידוע מה שספרו במדרש, על אחד שהיה רשע גמור, ועל ידי שקבל על עצמו שלא לדבר שקר חזר בתשובה. שאם היה הולך לדבר עברה, היה חושב, 'אם ישאלוני - מה אשיב, הרי אם אומר את האמת - אבוש ואכלם, ואם אומר שקר - אעבור על מה שקבלתי', ועל ידי זה נמנע ולא הלך בעצת רשעים, ובדרך חטאים לא עמד.

ולפי גדל מעלת האמת ורוב גנות השקר והרעות הנמשכות ממנו, ראוי לאדם להתחזק לחנך את בניו במדת האמת, ובניו ילמדו זאת על ידי שיראו שהוא עצמו מקפיד על דבר אמת, וכן יעשו. ויעמד על המשמר עליהם שלא תמצא בפיהם לשון תרמית, ואם יעשו דבר שלא כהגון, יגרם להם שידו על האמת, ואם יודו - ימחל להם באותה פעם ולא יענישם, רק יזרזם שלא יוסיפו לעשות כן. ואם ידברו שקר, יוסיף להענישם גם על השקר. ויגדל בעיניהם עוון השקר, עד שיעשה להם טבע שלא לדבר שקר.

מצוה תמידית

ניתן לקיימה בכל רגע ביממה, אפילו במחשבה בלבד:

מצוות לא תעשה: שלא נתור אחר מחשבת הלב וראיית העיניים. בכלל האיסור לתור 'אחרי לבבכם' - כל המחשבות הזרות שהם היפך מדעת התורה. ובכלל האיסור לתור 'אחרי עיניכם' - כל מי שרודף אחרי תאוות העולם, בלי שיכוון בהם כלל לכוונה טובה.

"שש מצוות חיובן תמידי, לא יפסקו מעל האדם אפילו רגע אחד כל ימיו, וכל זמן וכל רגע שיחשוב בהן קיים מצוות עשה, ואין קץ למתן שכר המצות" (ספר החינוך)

יום חמישי

כ"ז מנחם אב

תהילים

פרק קלה (א) הללו יה הללו את שם יי הללו עבדי יי. (ב) שעמדים בבית יי בחצרות בית אלהינו. (ג) הללו יה כי טוב יי זמרו לשמו כי נעים. (ד) כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגלתו. (ה) כי אני ידעתי כי גדול יי ואדנינו מכל אלהים. (ו) כל אשר חפץ יי עשה בשמים ובארץ בימים וכל תהמות. (ז) מעלה נשאים מקצה הארץ ברקים למטר עשה מוצא רוח מאוצרותיו. (ח) שהכה בכורי מצרים מאדם עד בהמה. (ט) שלח אותם ומפתים בתוככי מצרים בפרעה ובכל עבדיו. (י) שהכה גוים רבים והרג מלכים עצומים. (יא) לסיחון מלך האמרי ולעוג מלך הבשן ולכל ממלכות כנען. (יב) ונתן ארצם נחלה נחלה לישראל עמו. (יג) יי שמך לעולם יי זכרך לדר ודר. (יד) כי ידיו יי עמו ועל עבדיו יתנחם. (טו) עצבי הגוים כסף וזהב מעשה ידי אדם. (טז) פה להם ולא ידברו עינים להם ולא יראו. (יז) אַזְנִים לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ אָף אֵין יֵשׁ רוּחַ בְּפִיהֶם. (יח) כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֲשִׂיהֶם כָּל אֲשֶׁר בָּטַח בָּהֶם. (יט) בית ישראל ברכו את יי בית אהרן ברכו את יי. (כ) בית הלוי ברכו את יי יראי יי ברכו את יי. (כא) ברוך יי מציון שכן ירושלם הללו יה.

אהבת חסד

עניני גמילות חסדים / פרק ז

נאמר בתורה 'לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'... על דבר אשר לא קידמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים', ואמרו חז"ל, הרי בני ישראל לא היו זקוקים כלל ללחם ולמים, שהרי כל אותם שנים ירד להם מן השמים, ושתו מים מבארה של מרים. אלא לימדה התורה דרך ארץ, שכשבא אדם מן הדרך יש לכבדו במאכל ובמשקה, ולכן נענשו אומות אלו, עמון ומואב, ונאסרו לבא בקהל לעולם, אפילו דור עשירי לאחר שיתגיירו. ואם כן יש ללמוד קל וחומר, ומה אומות אלו, שלא גמלו חסדים עם מי שלא היה זקוק כלל לחסדיהם, נענשו בעונש חמור כל כך, מי שנמנע מלגמול חסד עם מי שזקוק לחסד, על אחת כמה וכמה.

מצוה יומית

מצות צדקה

מצות עשה לתת צדקה למי שצריך לה, בשמחה ובטוב לבב, שנאמר (דברים טו ח) 'פתח תפתח את ידך לו', כלומר, שנתן מממונו למי שיחסר לו, ונחזק את העני בכל מה שצריך למחיתו בכל כלתנו. ודרשו חז"ל מפסל הלשון 'פתח תפתח', שחייב האדם לעשות כן אפילו כמה פעמים, ועוד נאמר (ויקרא כה לה) 'והחזקת בו גר ותושב וחי עמך', ונאמר (ויקרא כה לו) 'וחי אחיך עמך'.

משרשי המצוה, מה שהתבאר לעיל (מצוה סו), שרצה האל שיהיו ברואי מלמדים ומרגלים במדת החסד והרחמים, כי היא מדה משבחת, ומתוך כך שיקשירו את גופם במדות הטובות יהיו ראויים בעצמם לקבלת הטובה, כי הטובה והברכה יחולו לעולם רק על הטוב, לא על הפכו. וכאשר ייטיב ה' יתברך לטובים - ישלם חפצו, שחפץ להיטיב לעולם. ואם לא היה טעם זה, הרי הקדוש ברוך הוא יכול להספיק לעני די מחסורו ללא מעשינו, אלא שהיה מחסדו ברוך הוא שנעשינו שלוחים לו, לזכותנו, וכמו שהתבאר טעם זה בגמרא (ב"ב י.). ועוד טעם אחר בדבר, שרצה האל ברוך הוא לפרנס את העני על ידי בני אדם מגדל חטאו של העני, כדי שיוכח במכאוב בשני ענינים, בכך שיתביש שהוא זקוק לקבל ממון מן אדם כמותו, ובצמצום מזונו.

מדיני המצוה, מה שאמרו חז"ל (ב"ב י.): שעקר מצוה זו היא לתת צדקה ליד גבאי, שיתננה למי שצריך לה, כדי שלא יתביש המקבל כשהוא מקבל מיד הנותנה בכל עת שיראנו, וגם הנותן לא יבישנו מחמתה לעולם, שהנותן אינו יודע למי נותנה והמקבל אינו יודע ממי קבלה. ואל תחשב שענין מצות הצדקה יהיה רק בעני אשר אין לו לחם ושמלה, כי אף בעשירים גדולים תתקיים מצות

הצדקה לפעמים, כגון עשיר שהוא במקום שאין מכירים אותו וצריך ללוות, ואפילו עשיר שהוא בעירו ובמקום מכיריו, פעמים שיצטרך מפני חלי או מפני שום מקרה אחר לדבר אחד שהוא בידי, ולא ימצא ממנו במקום אחר, גם זה בכלל מצות הצדקה הוא בלי ספק, כי התורה תבחר לעולם בגמילות חסדים, ותצוה אותנו להשלים רצון הנבראים בני ברית כאשר תשיג ידנו. וכלל הענין שכל המהנה את חברו, בין בממון בין במאכל או בשאר צרכיו, או אפילו בדבורים טובים, דברי נחומים, בכלל מצות הצדקה היא, ושכרו הרבה מאד. ואמרו חז"ל (כתובות סז:), שעני שאינו רוצה ליקח מן הצדקה, מערימים עליו ונותנים לו כביכול בתורת הלואה, ואחר כך אין מבקשים ממנו שיפרע. אבל עשיר שיש לו ממון רב, ומחמת שעינו צרה אפילו בממון של עצמו הוא מסגף את עצמו ואינו נהנה משלו, אין משגיחים בו. ואמרו חז"ל (שם) על הפסוק 'די מחסרו', שאמנם יש מצוה להשלים את חסרונו של העני, אך אין מצוה להעשירו. וכתב הרמב"ם ז"ל (מתנות עניים ט ג) כי מעולם לא ראה ולא שמע על עיר שיהיו בה עשרה מישראל, שלא תהיה להם קפה של צדקה. ואמרו חז"ל (גיטין ז:), שאפילו עני המתפרנס בעצמו מן הצדקה, חייב לעשות צדקה, אם ימצא עני שהוא למטה ממנו בעניות, שצריך לו. ואמרו חז"ל (שמות רבה לו ג) שלעולם אין שום אדם בא לידי עניות מחמת רבוי צדקה שעשה, שנאמר (ישעיה לב יז) 'והיה מעשה הצדקה שלום', ואמרו עוד שאין ישראל נגאלים אלא בזכות הצדקה, שנאמר (ישעיה א כז) 'ציון במשפט תפדה ושג'יה בצדקה'.

ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן, באנשים ובנשים. והעובר על זה, ולא נתן צדקה בעת שבקשו ממנו, או בשעה שראה שיש צורך בדבר, ויש יכלת בידו לעשותה, בטל מצות עשה זו.

משנה יומית מבוארת (מסכת אבות)

משנה י: עתה מביאה המשנה את דבריהם של אותם חמשה תלמידים שהיו לרבן יוחנן בן זכאי: הם - אותם תלמידים אמרו שלשה שלשה דברים - כל אחד מהם היה אומר שלשה דברים, רבי אליעזר אומר, יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך, שכשם שמחזיר האדם אחר כבוד עצמו, כך ראוי לו שידאג לכבוד חברו, ואל תהי נוח לכעוס - אל תמהר לכעוס על כל דבר וללא מחשבה, אלא תשקול היטב בכל דבר אם ראוי לכעוס עליו. ושוב יום אחד לפני מיתתו, וכיון שאין האדם יודע מתי ימות, יש לו לשוב בתשובה בכל יום, שמא ימות למחר. ושלשה דברים אלו היה רבי אליעזר אומר בכל יום, כיון שהם מצויים תדיר, וטעונים זכירה. ודבר נוסף היה אומר לעתים רחוקות, והיו מתחמם כנגד אורן של חכמים, והינו שתהא עומד לפנייהם, להננות מאור חכמתם כאדם העומד לפני האש, והיו זהיר בגחלתו שלא תכזה - אך הזהיר שלא תנהג בהם קלות ראש ולא תתקרב אליהם יותר ממה שיקרבו, כשם שאין להתקרב יותר מדי אל האש, אלא יש לעמוד מרחוק ובזהירות כדי להננות מאורה וחומה, שלא להיכוות. ואל תחשב שאף אם יקפידו עליך תוכל לפיסס, לפי שנשיכתו נשיכת שועל, ועקיצתו עקיצת עקרב, ולחישתו לחישת שרף - נחש ארסי, שאין למכות אלו רפואה, וכל דבריהם כגחלי אש, המעופפים ממקום למקום, ושורפים הכל.

משנה יא: רבי יהושע היה אומר אף הוא שלשה דברים, עין הרע - אדם שעינו רעה כמה שיש לאחרים, וגורם בכך נזק לאותם אנשים ולנכסיהם, ויצר הרע - רבוי תאוות הנאות העולם הזה, ושאנת הבריות - השונא שנאת חנם, או הנוהג בדרך קשה הגורמת לבריות לשנוא אותו, שלשה דברים אלו מוציאים את האדם מן העולם.

חפץ חיים הלכות רכילות לפי סדר הלימוד העולמי

י. אסור לספר רכילות 'דרך רמאות', כלומר, שכבר נודע לראובן מה שסיפר עליו שמעון, ורבו על כך, אסור להזכיר את אותו ענין כמסיח לפי תומו וכדי לעורר את המחלוקת, אף שאינו מזכיר את שמו של אותו אדם.

יא. איסור רכילות הוא בין בפה ובין בכתב. בין כשמספר על מי שגינה אותו עצמו, ובין כשמספר על מי שגינה את סחורתו, כיון שמכניס שנאה בליבו.

פירוט ההלכה היומית: י. אסור לספר רכילות 'דרך רמאות', כלומר, שהוא יודע שראובן גרם רעה או גנאי לשמעון, והיתה ביניהם מריבה מחמת כן, והוא רוצה עתה לעורר את המחלוקת הישנה, אך אינו רוצה שיבחינו שזו כוונתו, ולכן הוא מזכיר את אותו ענין של רעה או גנאי בפני שמעון כמסיח לפי תומו, וכאילו אינו יודע מי גרם לכך, ועל ידי זה מתעורר שמעון מעצמו ונזכר במה שעשה לו ראובן. ודבר זה וכיצא בו הוא איסור גמור.

יא. איסור רכילות הוא בין כשמספר את הדבר בפיו, ובין כשכותבו בכתב. וכן שייך איסור זה בין כשהוא מספר לו שחבירו גינה אותו, ובין כשהוא מספר לו שחבירו גינה את סחורתו, כיון שעל ידי זה מכניס שנאה בליבו.

פלא יועץ

חברה

ידוע מאמר חז"ל 'אינו דומה מועטים העושים את המצוה למרבים העושים את המצוה', שהמצוה מתעלה מאד ככל שיש יותר מרבים יחד, ונאמר "ברב עם הדרת מלך". והנה לענין התפללות הוא צריך גדול להתפלל בצבור, כי תפילת היחיד - בפרט בדור יתום כזה - כמעט דחוייה היא, כי צריך תנאים רבים כדי שתתקבל תפילת יחיד, שתהיה בכונה גדולה, ושהיה האיש נקי מעוון, כדי שתפלתו תעלה למעלה לרצון לפני ה', ועם כל זה עדין לא מבטח לו שתתקבל תפלתו, ומי הוא

אשר מלאו לבו ושיבטח בדורות אלו להתפלל ביחיד ושתעלה תפלתו לרצון. זאת נחמתנו בענינו, כי הן אל כביר ולא ימאס תפילת הרבים, ואף שיפתוהו בפייהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון, והוא רחום יכפר. ולכן האיש החפץ חיים לא יתפלל ביחיד כי אם באנס גמור, כי יאבד טובה הרבה, ענית אַמנים ו'יהא שמה רבא' ובכרו וקדשה, ותפלתו עכורה ועקרה, שאינה עושה פרות.

אַמנים גם לענין תלמוד תורה, למוד תורה דרבים עדיף, ולפי דעת יוטר טוב ללמוד עם הרבים תהלים, מאשר ללמוד יחידי אהלות ונגעים. ודוד המלך עליו השלום אמר "חבר אני לכל אשר יראוך", ואמרו חז"ל על הפסוק "וחסרון לא יוכל להמנות", זה שנמנו חביריו לדבר מצוה ולא נמנה עמהם.

הנה כי כן, ראוי לכל אדם להתחבר לכל חבורה של מצוה שיש בעיר, יהי חלקו עמהם, כי אין אדם יודע מתן שְׂכָרָן של מצוות, וכשיראה מתן שְׂכָרָן של צדיקים לעתיד לבוא, והוא לא נמנה עמהם, שניו יחרק, ולא יוכל לתקן, ולכן, בעודו בחיים, כל אשר בכחו לעשות, יעשה.

מצוה תמידית

ניתן לקיימה בכל רגע ביממה, אפילו במחשבה בלבד:

מצוות עשה שתהיה יראת ה' על פנינו תמיד, שלא נחטא, ונתיירא מעונשו, ולא יהא לבבינו בלא פחד ממנו, ונזכור כי הקב"ה משגיח בכל מעשי האדם, אף אם יהיו במחשך, וישיב נקם לפי רוע המעשה.

"שש מצוות חיובן תמיד, לא יפסקו מעל האדם אפילו רגע אחד כל ימיו, וכל זמן וכל רגע שיחשוב בהן קיים מצוות עשה, ואין קץ למתן שכר המצות" (ספר החינוך)

יום שישי

כ"ח מנחם אב

תהילים

פרק קלו (א) הודו לַיְי כִּי טוֹב כִּי לַעֲוֹלָם חֲסִדּוֹ. (ב) הודו לַאלֹהֵי הָאֱלֹהִים כִּי לַעֲוֹלָם חֲסִדּוֹ. (ג) הודו לַאֲדֹנֵי הָאֲדָנִים כִּי לַעֲוֹלָם חֲסִדּוֹ. (ד) לַעֲשֵׂה נִפְלְאוֹת גְּדֻלוֹת לְבָדּוֹ כִּי לַעֲוֹלָם חֲסִדּוֹ. (ה) לַעֲשֵׂה הַשָּׁמַיִם בְּתַבּוּנָה כִּי לַעֲוֹלָם חֲסִדּוֹ. (ו) לְרַקַּע הָאָרֶץ עַל הַמַּיִם כִּי לַעֲוֹלָם חֲסִדּוֹ. (ז) לַעֲשֵׂה אוֹרִים גְּדֻלִּים כִּי לַעֲוֹלָם חֲסִדּוֹ. (ח) אֵת הַשֶּׁמֶשׁ לְמַמְשֶׁלֶת בַּיּוֹם כִּי לַעֲוֹלָם חֲסִדּוֹ. (ט) אֵת הַיָּרֵחַ וְכּוֹכָבִים לְמַמְשֶׁלוֹת בַּלַּיְלָה כִּי לַעֲוֹלָם חֲסִדּוֹ. (י) לְמַכּוּהַ מִצָּרִים בְּבִכּוּרֵיהֶם כִּי לַעֲוֹלָם חֲסִדּוֹ. (יא) וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מֵתוֹכָם כִּי לַעֲוֹלָם חֲסִדּוֹ. (יב) בְּיַד חֲזָקָה וּבְזִרְעֵ נְטוּיָה כִּי לַעֲוֹלָם חֲסִדּוֹ. (יג) לְגִזֹּר יָם סוּף לְגִזְרִים כִּי לַעֲוֹלָם חֲסִדּוֹ. (יד) וְהַעֲבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ כִּי לַעֲוֹלָם חֲסִדּוֹ. (טו) וְנָעַר פָּרְעֹה וַחֲיִלּוֹ בַּיָּם סוּף כִּי לַעֲוֹלָם חֲסִדּוֹ. (טז) לְמוֹלִיךְ עַמּוֹ בַּמִּדְבָּר כִּי לַעֲוֹלָם חֲסִדּוֹ. (יז) לְמַכּוּהַ מְלָכִים גְּדֻלִּים כִּי לַעֲוֹלָם חֲסִדּוֹ. (יח) וַיַּהַרְג מְלָכִים אֲדִירִים כִּי לַעֲוֹלָם חֲסִדּוֹ. (יט) לְסִיחּוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי כִּי לַעֲוֹלָם חֲסִדּוֹ. (כ) וַלְעֹוג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן כִּי לַעֲוֹלָם חֲסִדּוֹ. (כא) וְנָתַן אֶרֶץ לְנַחֲלָה כִּי לַעֲוֹלָם חֲסִדּוֹ. (כב) נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ כִּי לַעֲוֹלָם חֲסִדּוֹ. (כג) שִׁבְשֵׁפְלָנוּ זָכַר לָנוּ כִּי לַעֲוֹלָם חֲסִדּוֹ. (כד) וַיִּפְרֹקֵנוּ מִצָּרֵינוּ כִּי לַעֲוֹלָם חֲסִדּוֹ. (כה) נָתַן לָחֶם לְכָל בָּשָׂר כִּי לַעֲוֹלָם חֲסִדּוֹ. (כו) הודו לַאלֹהֵי הַשָּׁמַיִם כִּי לַעֲוֹלָם חֲסִדּוֹ.

אהבת חסד

עניני גמילות חסדים / פרק ז

לאחר שהתבאר גודל החשיבות של מצות החסד, וגודל מעלתו של הגומל חסדים ומלוה לאחרים מממונו, יש להתבונן מדוע בני אדם מתרפים מגמילות חסדים, ולברר מדוע אין ממש בטענותיהם, אולי על ידי זה יתוקן ענין זה.

יש שנמענים מלהלוות ממון מחמת פחד, שחושש שהלוה לא ישלם לו, ואינו רוצה ליטול ממנו משכון. אמנם אין זו טענה הפוטרת אותו ממצוה זו, כיון שאם הלה מבקש הלוואה של סכום מועט, שגם מדין צדקה או מדין 'והחזקת בו' היה מוטל עליו לתת לו, אם כן בודאי חייב להלוות לו, שהרי גם אם לא ישלם לו בסוף - הרי זה כאילו נתן לו צדקה, שהוא חייב בה. וגם אם המדובר הוא בסכום גדול יותר, אם הלה מצייע לתת לו משכון, עליו להלוות לו. ואם הלה אינו מצייע לו משכון, וחושש להלוותו, עליו להתבונן כך: אם היו מצייעים לו רווח על הלוואה זו, האם היה מלוה או לא. ואם היה מלוה עבור רווח ממנו, הרי זה סימן שאין זו הלוואה מסוכנת, כי בודאי לא היה מסכן את ממנו בשביל ספק רווח, אלא כנראה זו הלוואה בטוחה, אלא שהיצר הרע מטיל ספק בליבו מחמת המצוה. ובכל מקרה לא ימהר להחליט בדבר מיד, אלא ישקול היטב בדעתו האם אכן יש בזה חשש נזק או לא.

מצוה יומית

להראות ברגלים בבית המקדש

מצות עשה על כל זכר להראות בירושלים בבית הבחירה, שלש פעמים קבועים בשנה, והם פסח ושבועות וסוכות, שנאמר (דברים טז טז) 'שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה' אלהיך'. וענין המצוה, שיעלה כל אדם, עם כל בן זכר שיש לו היכול ללכת לבדו ברגליו למקדש, וייראה לה'. ומחויב ראיה זו, שיקריב שם קרבן עולה, וזה הקרבן נקרא 'עולת ראיה', ואין לקרבן זה שיעור, אלא אפילו אם הביא תור אחד או גזל אחד, יצא.

משרשי המצוה, למען יראו כל ישראל, ויתנו אל לבם בפעולת הקרבן המעורר הלבבות, כי כלם מקטנם ועד גדולם, חלק ה' ונחלתו, עם קדוש ונבחר, נצרי עדותו, סגלת כל העמים אשר תחת כל השמים לשמור חקיו ולקיים דתו, על כן יובאו שלש פעמים בשנה לבית ה', וכאלו אומרים בכך 'הננו לאל לעבדים, נכנסים ובאים בצל קורתו ובחזקתו, סמוכים לעד לעולם באהבתו וביראתו, זר לא יבא בתוכנו, כי אנחנו לבדנו בני ביתו'. ועם המעשה הזה תתעורר דעתנו, ונכניס בלבנו מוראו, ונקבע ברעיוננו אהבתו, ונזכה לקבל חסדו וברכתו. ונאמר החיוב בזכרים לבד, כי הם עקר הבית, והטף והנשים טפלים להם, וכשיוחזקו הזכרים לעבדי ה', יוחזקו גם הנשים והטף עמם, שהם כמשעבדים ונמצאים תחת ידם [ומחמת טעם זה, במצות 'הקהל' (מצוה תריב) נצטוונו להביא גם

את הנשים והטף, כיון שמצות הקהל היא בשנת השמיטה, שבה משחררים הכל ופוקע שעבודו של כל חי אל תחת יד ה', ולכן באותה שנה לא תועיל חזקת האנשים עבור הנשים והטף, וצריכים הם לבוא בעצמם אל בית ה' ולהראות שהם עבדיו. ובבאור המצוה שם יובא טעם נוסף לענין זה]

מדיני המצוה, מה שאמרו חז"ל שעולת ראיה אינה דוחה לא שבת ולא טמאה, אבל דוחה יום טוב, אף על פי שאין מקריבים ביום טוב שאר נדרים ונדבות.

ונוהגת מצוה זו בזמן שבית המקדש קים, באנשים אבל לא בנשים. ולא כל האנשים חייבים בכך, כי חגר, וסומא אפילו באחת מעיניו, וחולה, וזקן, ומי שהוא מפנק מאד עד שאינו יכול לעלות ברגליו, כלם פטורים. וכן טומטום ואנדרוגינוס, ועבדים כנעניים, פטורים. אבל כל שאר האנשים חייבים. ואפילו יש להן אומנות מכירת, כגון האוסף צואת כלבים, וכורה נחשת, ומעבד עורות, מטהרים גופם ומלבושם ועולים לפני ה' יתברך, והם מקבלים לפניו כשאר ישראל, שלכלוה הנפש הוא הממאיס בני אדם לפני ה', ולא האומנות, כל זמן שעושים אותה בנאמנות. והעובר על מצוה זו, ונראה בעזרה ביום ראשון של חג ולא הביא קרבן, בטל מצות עשה, וגם עבר על לא תעשה שיבאר להלן (מצוה תצ).

משנה יומית

משנה יב: רבי יוסי היה אומר אף הוא שלשה דברים, יהי ממון חברך חביב עליך כפי שחביב עליך הממון שלך. והתקן עצמך ללמוד תורה, ואל תחשב שכיון שאביך ואבי אביך היו חכמים אף אתה תהא חכם ללא עמל, שהתורה אינה ירשה לך, ואין זוכה בה אלא מי שעמל בלמודה. וכל מעשיך, אף הגשמיים כמו אכילה ושתיה ושינה, יהיו לשם שמים, שיהא גופך חזק ובריא לעבודת השם.

משנה יג: רבי שמעון אומר שלשה דברים אלו, הוי זהיר בקריאת שמע ובתפלה, לקרא את שמע בזמנה, ולהתפלל בזמן התפלה. וכשאתה מתפלל, אל תעש תפלתך קבע, כאדם שיש לו קביעות לומר פרק מסים ביום, שאומרו בקריאה בעלמא, ללא כונה ותחנונים, אלא התפלל דרך בקשת רחמים ותחנונים לפני המקום ברוך הוא, שנאמר 'כי חנן ורחום הוא, ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה', כלומר, רוצה הקדוש ברוך הוא בתחנונים, ועל ידם הוא מרחם מיד. ואל תהי רשע בפני עצמך - אל תחזיק את עצמך כרשע, שעל ידי זה יוצא האדם לגמרי לתרבות רעה, שסובר שאין לו תקנה, אלא כל אדם יראה עצמו כבינוני, שעל ידי מעשה טוב אחד מקריע את עצמו לכף זכות, להיות צדיק.

חפץ חיים הלכות רכילות לפי סדר הלימוד העולמי

א. אסור לספר רכילות בפני אדם אחד, וכל שכן בפני רבים.

ב. אסור לספר אפילו אבק רכילות. דיבור המשתמע לשתי פנים, אסור לספרו באופן שמשמע ממנו שכוונת המספר היתה לגנות. ואם הוא משער שהשומע יפרש את הדבר לחובה, כגון שהוא אדם נירגן, או מחמת שיש מריבה ביניהם, אסור לספר לו אפילו באופן שמשמע יותר כף הזכות, כיון שבודאי ידוננו לחובה.

פירוט ההלכה היומית: א. אסור לספר רכילות אפילו בפני אדם אחד, וכל שכן שאסור לספר רכילות בפני רבים.

ב. אסור לספר אפילו 'אבק רכילות' [ולהלן כלל ח' 'יבואר מה הוא אבק רכילות']. ואף אם אומר לראובן דבר שאמר עליו שמעון, ואותו דבר יכול להשתמע לשתי פנים, אם הוא אומר באופן שמשמע ממנו שכוונת שמעון היתה לגנותו, אסור. ואף אם אומר באופן שמשמע ממנו יותר שלא היתה כוונת שמעון לגנותו, מכל מקום אם הוא מכיר את ראובן שהוא איש נרָגן, שדן כל דבר לכף חובה, או שהיתה מריבה בין ראובן לשמעון ומסתבר שידון ראובן את דיבורו של שמעון לכף חובה, אסור בכל אופן לספר דבר זה לראובן.

הלכות רכילות לשבת קודש

ג. יש אומרים שדבר שנאמר בפני שלשה אין בו משום איסור רכילות, אך למעשה אין לסמוך על זה, והדבר אסור. והאיסור הוא אפילו כשמספר לאדם אחר, אם כוונתו שיתגלה הדבר לאותו אדם שדיברו עליו.

ד. לכן אסור לספר לשותף ששותפו רצה לעוזבו או לספר למחותנים שהחתן רצה לעוזבם, וכיוצא בזה, אף שנאמר הדבר בפני שלשה, כיון שבודאי יכעסו עליו, ויתכן שאף יגרם לו צער או נזק, ודיבור הגורם לנזק או צער יש בו איסור לשון הרע.

פירוט ההלכה היומית: ג. יש אומרים, שאם ראובן סיפר גנות על שמעון בפני שלשה בני אדם, אין איסור רכילות לספר זאת לשמעון, כיון שהדבר עתיד להתפרסם ובודאי יתגלה לו לבסוף. אמנם צריך שיתקיימו בזה הפרטים שהתבארו לעיל בהלכות לשון הרע (כלל ב' ס"ד ואילך). אמנם אין לסמוך על דעה זו למעשה, כיון שרבים מהראשונים חולקים על דעה זו, ואוסרים לספר. ואיסור זה הוא בין לספר לשמעון עצמו, ובין לספר לאדם אחר, אם כוונתו שבכך יתגלה הדבר לשמעון.

ד. ולפי זה, אם היו שני שותפים, ואחד מהם רצה לבטל את השותפות מחמת שחשב שימצא שותף

אחר, ובסוף לא מצא ולא עזב את השותפות, אסור לספר לשותף שלו שכוונתו היתה לעזוב. וכן חתן שרצה לבטל את השידוך מאיזו סיבה, ובסוף לא ביטל, אסור לספר למחותניו שכוונתו היתה לעזובם, ואפילו אם כבר התפרסם הדבר בפני שלשה בני אדם, כיון שבודאי יכעסו עליו, ויתכן שמחמת כן יבטלו את השותפות עמו או את השידוך, או שיצירו לו, והגורם לחבירו בדיבורו צער או נזק עובר באיסור לשון הרע.

פלא יועץ

הכנה

הכנה לשבת היא מצוה רבה, ומצינו גדולי ישראל שהיו עוסקים בה. ואמרו על מורנו הרב רבי אברהם הלוי זכרנו לברכה, שהיה מרבה בפסיעות לקנות ולהכין צרכי שבת אחד אחד, כי יש שכר פסיעות, והיה עושה הכל על ידו, כי מצוה בו יותר מבשלוחו. ואני אומר, שהרב היה עושה כן לפי שגם בהליכתו תורתו אמנותו במחשבתו, או טרוד בדבקותו עם קונו ואהבתו ויראתו, אבל אנשים כמונו, יתמי דיתמי, אם יש לאדם מי שיעשה מלאכתו - יותר טוב שישב בביתו ויעסק בתורה הקדושה, ויקנה ידיעה חדשה, כי כל חפצים לא ישוו בתורה, אפילו חפצי שמים, כידוע. ועל כל פנים לא יפחת מלקנות שום דבר או להכין איזה דבר, כגון לסדר את השלחן ולהיטיב את הנרות ולהכין את הפתילות וכדומה, לקיים מצות הכנה.

וכבר כתבו תלמידי האר"י ז"ל שלפי סודם של דברים, הטבת הנרות לשבת צריכה להיות על ידי האיש

כל הכנה שאדם מכין לדבר מצוה, היא עצמה נחשבת מצוה. ולכן, מי שכל מעשיו לשם שמים נמצא שכל ימיו עסוק במצוה. ומה טוב לבטא בשפתיו קודם כל מעשה, שיאמר שהוא עושה הכנה למצוה, כגון קדם האכילה יאמר 'הריני בא לאכול ולשתות כדי שיהא גופי בריא וחזק לעבודת השם יתברך'. וקדם השינה יאמר 'הריני שוכב לישן כדי שתהא דעתי צלולה ומי שבת עלי לעבודת השם יתברך'. וקודם צאתו למשא ומתן יאמר 'הריני הולך לישא ולתן ולהשתדל להרויח בסיעתא דשמיא כדי לפרנס את בני ביתי כמו שצוני בוראי, וכדי שאוכל לעשות צדקה וגמילות חסדים וכל המצוות כתקונן'. וכן כשבונה בית או כשעושה מלבוש וכדומה, וכן על זה הדרך בכל המעשה אשר יעשה. ודבריו עושים פרות, ששורה רוחניות וקדשה על הדברים הגשמיים, ולמצוה תחשב לו. ועוד, שנוטל שכר גם על הדבורים האלה, ובתנאי שיהיו מעשיו מסכימים עם דבריו, שלא יאכל וישתה יותר מדי, אלא צדיק אוכל לשבע נפשו, ולא יישן יותר מדי, ולא יהא להוט ויגע להעשיר יותר מדי, כי אז מעשיו מוכיחים שאין דבוריו נכונים, ויושב בשמים ישחק לו. ולכן, כיון שעושה הכל לשם מצוה, צריך לזרז ביותר שלא תהא מצוה הבאה בעבירה, ויזהר במאכלו ושתיתו ומשאו ומתנו שיהיה כדת וכהלכה, ואז יחשב למצוה, וקובעים לו שכר.

כִּן יִזְהַר בְּמִאֲכָלוֹ לֵילֶךְ אַחֵר הַמוֹעֵיל וְלֹא אַחֵר הָעֶרֶב לְחִכּוֹ וּמִזִּיק, כִּי מִלְּבַד שֶׁלֹּא לְרִצּוֹן יִהְיֶה וְלֹא לְמִצְוָה יִחָשֵׁב, גַּם עָנוּשׁ יַעֲנֹשׁ עַל עֹבְרוֹ עַל מֵה שְׁאִמְרָה תוֹרָה "וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֵׁיכֶם".

מצוה תמידית

ניתן לקיימה בכל רגע ביממה, אפילו במחשבה בלבד:

מצוות לא תעשה: שלא נאמין בשום אלהים חוץ מה' יתברך. ואפילו מודה שהקב"ה שולט על הכל, רק שידמה בדעתו שמסר הנהגת העולם למלאך, הרי זה מודה בעבודה זרה. אלא יאמין שהקב"ה בעצמו ובכבודו משגיח בכל העולמות, ואין לשום נברא כח לעשות דבר בלתי רצונו.

"שש מצוות חיובן תמידי, לא יפסקו מעל האדם אפילו רגע אחד כל ימיו, וכל זמן וכל רגע שיחשוב בהן קיים מצוות עשה, ואין קץ למתן שכר המצות" (ספר החינוך)

הפרשה בקצרה

פרשת ראה

עניני הפרשה: הברכות והקללות על הר גריזים והר עיבל • בחירת מקומו של בית המקדש • מצוות שחיטה ואיסור אכילת דם • מצוות הריגת נביא שקר • מצוות הריגת ושנאת המסית לעבודה זרה • עיר הנדחת • סימני בהמה וחיה טהורים • איסור אכילת עופות טמאים • שמיטת כספים • מצוות צדקה • מצוות קרבן פסח • שלשה רגלים

• **הברכות והקללות על הר גריזים והר עיבל:** נצטוו ישראל בכניסתם לארץ ישראל ללכת בסמוך להר גריזים והר עיבל, והיו הלויים עומדים בין שני ההרים הללו, ואמרו את הברכות והקללות הכתובות בפרשת כי תבוא, ואת הברכות אמרו כשהם מפנים את פניהם להר גריזים, ואת הקללות אמרו כשהם פונים להר עיבל.

• **בחירת מקומו של בית המקדש:** ציוה ה' את ישראל שלאחר שיבחר ה' את המקום הראוי לבניית בית המקדש לא ימשיכו להקריב קרבנות בכל מקום, כפי שעשו בזמן שהיה המשכן בגלגל, בנוב ובגבעון [אך כשהיה המשכן בשילה היה אסור להקריב במקומות אחרים], אלא יביאו את כל הקרבנות רק לבית המקדש, בין קרבנות רשות ובין קרבנות חובה. וכן מעשר שני לא יאכלו בכל מקום, אלא רק בירושלים, לפני ה'.

• **מצוות שחיטה ואיסור אכילת דם:** כשהיו ישראל במדבר לא היו רשאים לשחוט בהמות חולין ולאוכלם, אלא רק להקריבם כקרבנות שלמים ולאכול את הבשר בקדושה ולטהורים בלבד. אמנם לאחר שנכנסו לארץ ישראל הותר להם לשחוט בהמות חולין המותרים באכילה בין לטמאים ובין לטהורים, וכן בהמות קדשים שנפל בהם מום ונפדו, שדינם כבהמות חולין [וקדשים אלו שנפל בהם מום קלים יותר מבהמת חולין לענין זה שאין מפרישים מהם זרוע לחיים וקיבה לכהנים, כפי שמפרישים מכל בהמות חולין]. ואף שכתבה התורה רק 'וזבחת' ולא פירטה כיצד לעשות זאת, נמסרו כל דיני השחיטה למשה בתורה שבעל פה. אמנם הזהירה התורה שלא לאכול אבר מן החי, ושלא לאכול את הדם.

• **מצוות הריגת נביא שקר:** אדם האומר נבואה בשם ה' לעבוד עבודה זרה, גם אם הוא נותן אות או מופת על דבריו אסור לשמוע לקולו, כי דבר זה הוא נסיון מה', שנתן לו כח לעשיית האות או המופת כדי לראות האם ישמעו ישראל לקולו או לא, ועונשו של נביא זה הוא במיתת בית דין, בחנק.

• **מצוות הריגת ושנאת המסית לעבודה זרה:** אדם המסית אחרים לעבוד עבודה זרה, אפילו אם הוא מקרוביו של האדם שדרכו לאהוב אותם, אסור לשמוע לו ואסור לרחם עליו, אלא יש להורגו בבית דין בסקילה, והמוסת עצמו מצווה להתחיל בהריגתו, ואם לא מת - נהרג על ידי כל ישראל.

- **עיר הנדחת:** עיר בארץ ישראל [מלבד ירושלים], שקמו חלק מיושבי אותה העיר והדיחו את כל יושבי העיר לעבוד עבודה זרה, ולאחר בדיקה וחקירה מדוקדקים התברר שהדבר אמת, יש להרוג את כל אנשי העיר בסייף, ואת כל רכוש העיר יש לקבוצ' לרחוב העיר ולשרוף הכל, וכל רכושם אסור בהנאה.
- **סימני בהמה חיה ודגים טהורים:** מתוך כל החיות והבהמות שבעולם התירה התורה באכילה רק שבע חיות ושלוש בהמות, וכיון שהמינים הטהורים מועטים מהטמאים, מנתה אותם התורה בשמותיהם, בחיה הם: איל, צבי, יחמור, אקו, דישון, תאו וזמר. ובבהמות הם: שור, כבש ועז. ואף נתנה בהם סימני טהרה, והם, 'מפרסת פרסה', והיינו שיש סדק בחלק העליון של פרסות רגליה, 'שוסעת שסע', והיינו שהסדק שבפרסות רגליה הוא גם מלמטה, שהרגל מובדלת לשתי צפרניים, ו'מעלת גרה', והיינו שלאחר אכילתה מעלה את האוכל ממעיה לתוך פיה, ולועסת אותו שוב. ישנם ארבעה בעלי חיים שיש להם סימן טהרה אחד, הגמל השפן והארנבת - מעלים גרה ואינם מפריסי פרסה, החזיר - מפריס פרסה ושוסע שסע אך אינו מעלה גרה, וכיון שאין להם שני סימני טהרה - אסורים הם באכילה. וכל שכן בעלי חיים שאין להם אפילו סימן טהרה אחד, שהם אסורים באכילה. ובדגים נתנה התורה שני סימנים, והם סנפיר וקשקשת.
- **איסור אכילת עופות טמאים:** כיון שרוב העופות שבעולם טהורים, מנתה התורה רק את הטמאים, ללמד שכל השאר טהורים [והתורה לא נתנה סימני טהרה בעופות, אך חכמים כתבו בהם סימני טהרה], ואלו העופות הטמאים: הנשר, הפרס, העזניה, ראה, איה, דיה, העורב, בת היענה, התחמס, השחף, הנץ, הכוס, הינשוף, התנשמת, הקאת, הרחמה, השלך, החסידה, האנפה, הדוכיפת והעטלף.
- **שמיטת כספים:** ציותה התורה שבשנת השמיטה, מלבד מצוות שמיטת הקרקע, ישמוט כל מלוה את החובות שחייבים לו ולא יתבעם מהלווים, ואף הזהירה את האדם שלא ימנע מלהלוות סמוך לשמיטה מחשש שלא ישלם לו הלוה ויפסיד את חובו, אלא עליו להלוותו ולא לחשוש.
- **מצוות צדקה:** ציותה התורה את האדם לפתוח את ידו ולתת צדקה לאביונים, כפי מחסורם וצרכיהם, אך אין חיוב להעשיר אותם, ומכל מקום בדברים שהורגלו להם יש מצוה לתת להם, ואפילו סוס לרכב עליו ועבד לרוץ לפניו.
- **מצוות קרבן פסח:** מצוה מן התורה על כל אדם מישראל, בין איש ובין אשה, להקריב קרבן פסח בי"ד בניסן, ולאוכלו בליל ט"ו ולא להותיר ממנו לבוקר. גם בזמן שהיה מותר להקריב קרבנות יחיד בבמות שהיו בני אדם בונים לעצמם [והיינו כשהיה המשכן בגלגל, בנוב ובגבעון], מכל מקום את קרבן הפסח היה ניתן להקריב רק במשכן, ולאחר מכן בבית המקדש.
- **שלושה רגלים:** מצוה על כל איש מישראל לעלות לרגל למשכן או לבית המקדש שלש פעמים בשנה, בחג הפסח, בחג השבועות ובחג הסוכות, ואסור לבוא לשם בידים ריקות, אלא יש להביא עולות ראייה ושלמי חגיגה. ומצוה על כל אדם להיות שמח בימי החגים הללו, והבטיחה התורה למי שישמח בימים אלו, שיהיה שמח בכל ימות השנה.

ארגון 'שתי הלכות ביום' חרט על דגלו את הנגשת לימוד כל התורה, לכל יהודי, בכל מקום, בכל זמן, ובכל רמה תורנית. בהתאם לכך, קבוצה מובחרת של תלמידי חכמים עמלה על עריכת ביאור בהיר ורהוט על כל חלקי התורה, לימודים אלו נשלחים במייל, עולים לאתר, וחלקם הגדול מודפס בספרים מפוארים.

זה מה שאנו מציעים לכם בארגון 'שתי הלכות ביום':

שליחת לימודים יומיים במייל לרובות מנויים בארץ ובעולם

במגוון עצום של קרוב ל 50 מסלולי לימוד המקיפים את כל חלקי התורה, שבכתב ושבעל פה, הלכות, מצוות, מוסר ומחשבה, הלימודים מותאמים לגברים ולנשים, בכל רמה וסגנון. רבבות יהודים בכל העולם כבר סיימו דרכנו לימוד של הנ"ך כולו עם ביאור מקיף ומדויק, ששה סדרי משנה עם ביאור בהיר ומתומצת, רי"ף מבואר ומגוון עצום של הלכות בכל התחומים, כאשר אנו מסיימים חודש עם **2 מיליון הודעות מייל** למנויים שלנו.

ספרי קודש מודפסים מבית 'שתי הלכות ביום'

נ"ך מבואר (12 כרכים) **פלא יועץ** ערוך מחדש. **'קדשנו במצוותיך'** תרי"ג מצוות מבוארות, על פי ספר החינוך והרמב"ם. **'קיצור חפץ חיים'** הלכות שמירת הלשון (חוברות כיס). **הגדה מבוארת** על פי האברבנאל ובקרוב אי"ה – סדרת הרי"ף המבואר.

אתר 'שתי הלכות ביום'

בו ניתן ללמוד, להכיר את הפעילות העניפה, לרכוש ספרים, להוריד קבצים ועוד...

עשה לך רב

מאות שו"תים בנושאים שונים, לעיונכם באתר וכמובן לשירותכם בשליחת שאלות, מענה עד 24 שעות.

פרויקט משניות לילדים

פעיל ומתגמל. המשניות מודפסות בחוברות לימוד לילדי תשב"ר ומחולקות לפי משנה אחת ליום.

קו לשמיעת שיעורי 'שתי הלכות ביום'

בקרוב אי"ה.

תפילתנו, שנזכה לקיים במהרה את חזונו של ישעיהו הנביא (יא ט)
"כִּי מְלָאָה הָאָרֶץ דָּעָה אֶת ה' כְּמַיִם לַיָּם מְכַסִּים".